Huset fortæller…

Odense adelige Jomfrukloster

På afstand et homogent anlæg, men tæt på er der spor fra forskellige byggeperioder.

Med udgangspunkt i bygningen kan man fortælle arkitekturhistorie fra middelalder til vor tid.

Ingen fremtid uden fortid, derfor denne fortælling ….

Tidslinie

Middelalder 1200-1536

1504-08
J.A. Beldenak bygger tre- eller firefløjet bispegård.

1534-36
Grevens fejde. Bygningerne ødelægges delvist af Odenseborgere

1536
Reformationen indføres. Bispegården overdrages til kronen.

Renæssance 1535-1600

1560
Frederik II begynder genopbygning og ændring,som senere opgives

Slutning af 1500-tallet
Bygningen overgår til Oluf Bager, som kongen skylder penge.
I perioden fjernes sidefløjene og bygningen forlænges og forhøjes.

Senrenæssance og barok

1602

Slægten Akelye overtager bygningerne.

1630
Karen Brahes farfar ”Den lille konge i Fyen” køber af Akelye. Vinduerne flyttes og der sættes frontoner over vinduerne.

Karen Brahes tid

1716
KB opretter jomfrukloster efter Roskilde modellen.
Vinduer indsættes på nordfacaden.

1736
Karen Brahe dør.

1759

Hovedtrappen bygges.

Nyere tid

1972

Odense Kommune køber kloster-bygningerne.

1987
KB selskabet stiftes, fra 1997 har selskabet til huse i klostret.

2007
Realea starter registering og analyse med henblik på restaurering.

Bygningskroppen fortæller…

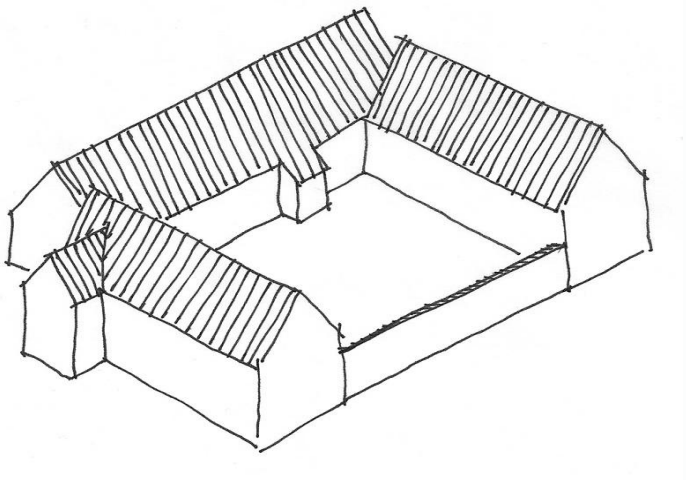

Middelalder
1504-08 bygger Biskop Jens Andersen Beldenak en bispegård med fæstningspræg.
Tre- muligvis fire-længet.

Ved overgangen fra katolicisme til protestantisme - under Grevens Fejde i 1534-36 - stormer Odenses borgere bispegården. Bygningerne ødelægges delvist.

Renæssance
I perioden 1561 – ca. 1600 genopbygges og udvides nordfløjen.
Den forlænges mod øst og vest, og der sættes en etage på.
Sidefløjene fjernes.

Murværket fortæller… svage spor af vestfløjen

Under brostenene er fundamentet til sidefløjen bevaret

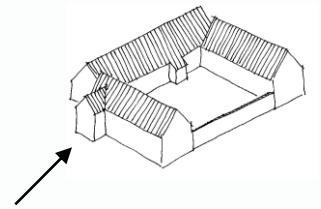

Vestfløj med porthus

Det indrammede område angiver, hvor vestfløjen/porthuset møder hoved-bygningens mur.

Muren ind mod gården afsløres af **svage spor efter fortandingen.**

Fortanding er sten der mures på tværs af muren, så de kan danne fæste for en tilstødende murflade.

Murværket fortæller… tilbygbning i slutningen af 1600-tallet

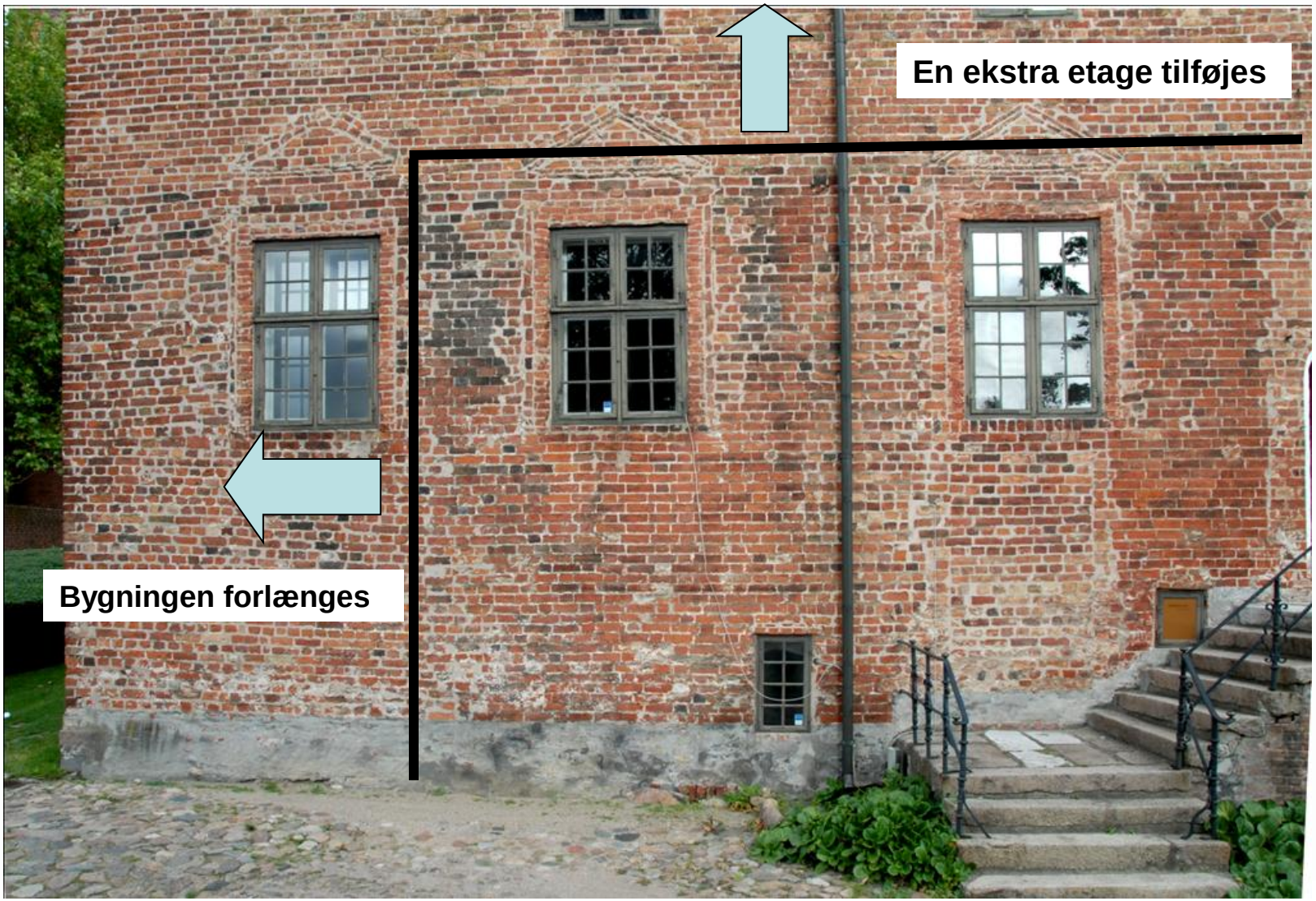

Alle til- og ombygninger efter 1508 er udført i krydsforbandt

Murværket fortæller… - om byggeperioderne

Middelalder

Ydermurene er oprindeligt opført i **munkesten** i et regelmæssigt **munkeforbandt**.

.

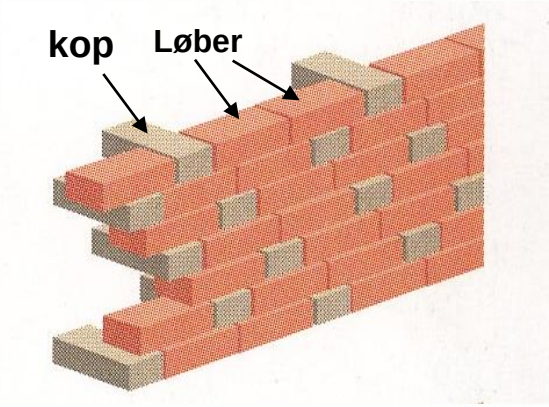

Munkeforbandt. To løbere efterfulgt af en binder(kop).

Munkesten, ca. 30x14x10 cm, sten af brændt ler – kom til Europa omkring år 900 – de er større end de mursten vi anvender i dag.

.

Murværket fortæller… - om byggeperioderne

Renæssance

Først efter 1535 anvendes k**rydsforbandt.**
Derfor er alt murværk muret i krydsforbandt
ved senere om- eller tilbygninger.

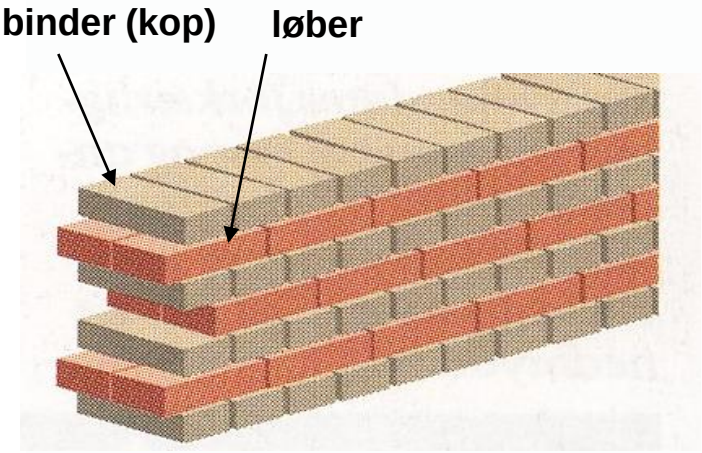

Krydsforbandt

Krydsforbandt består af **vekslende skifter** af rene bindere (kop'er) og skifter af løbere. Løberne forskydes en halv sten for hvert nyt løber-skifte.

Middelalder

Vinduerne

Middelalderbygningens vinduer har afspejlet bygningens indre og nogle vinduer er fuldt bevaret med **stik**.

Stik er aflastende murværk over en muråbning.

Senere er nogle af vinduerne tilmuret, men stikket afslører dem.

Det middelalderlige stik hviler på en skråt afskåret sten (skråt vederlag).

Murværket fortæller… - om byggeperioderne

Middelalder

Tykke mure
Oprindelige indgang til kælderen er bevaret.
Muren er ca. 1,5 meter tyk.
Bemærk det skrå vederlag ved stikket.

Murværket fortæller… - om byggeperioderne

Murværket fortæller…

Murens farve afslører alderen

Renæssance
Murene er muret i krydsforbandt – **den lysere mur.**

Middelalder
De mørke partier er rester af middelaldermuren. Muret i munkeforbandt.

Huset fortæller … - med vinduerne

Middelalder

1504-08
Husets rum bestemmer vinduernes størrelse og placering.

Renæssance

Slutning af 1500-tallet

Vinduerne flyttes – så der opstår regularitet i facaden

Barok

1625-1630

Frontoner sættes på og understreger dermed det vandrette vinduesbånd.

Huset fortæller … - med vinduerne

Efter Jørgen Brahes overtagelse i 1630 er vinduerne rettet ind så facaden fremstår harmonisk og regelmæssig.

Indgangen med trappe fortæller…

Partiet omkring trappen viser træk fra alle perioder.

Middelalder
Det mørke murværk omkring indgangen og vinduet afslører rester af den oprindelige mur.

Renæssance
Vinduerne er blevet flyttet.

Barok
Trappen kommer først til i 1759.

Indgangen med trappe fortæller….

Middelaldertræk

Indgangsåbningen viser den tykke middelalder mur.
Farvenuancen mellem ny og gammel mur viser, at åbningen er kommet til senere.

Oprindelig vinduesåbning
til kælderen.

Ved vinduet ses:
Munkeforbandt.
Rulskifte som angiver etageadskillelsen.
Stikket til aflastning over vinduet.

Indgangen med trappe fortæller…

Renæssance-træk

Vinduerne flyttes for at skabe harmoni.

Det nye murværk til den nye etage mures i **krydsforbandt**

Det ene vindue er muret til - i **krydsforbandt**. Man ser tydeligt det nye murværk omkring det andet vindue, som er flyttet.

Indgangen med trappe fortæller… Sen-renæssance - Barok

Trekantede frontoner sættes over vinduerne. Ren dekoration. De fleste af dem er næsten forsvundet.

Jørgen Brahe opsætter **våbenskjold** ved overtagelsen i 1630. Det er i dag næsten nedbrudt.

Nyt vindue over indgangen – bemærk **dobbelt stik.**

Indgangen med trappe fortæller… 1700-tallet

Trappen, som den ser ud i dag, er bygget i 1759.

Trappens mur adskiller sig tydeligt fra den bagvedliggende middelalderrmur.
Murstenene er meget mindre.
Den er muret i en blanding af **krydsforbandt og løberforbandt (**kun løbere).

Trappen forsynes med et kunstfærdigt **barok gelænder.**

Syd facaden… Der er blevet flyttet godt rundt på vinduerne

Det oprindelige vindue fra 1508.

Det ses af, at

stikket er rundbuet og afsluttet med en **skrå sten**.

Stikket har forbindelse med middelalder muren med munkeforbandt.

Vinduets venstre kant (fals) i middelaldermuren er bevaret.

Her blev vinduet flyttet hen ved ombygningen omkring 1630.

Det afsløres af **frontonen og det dobbelte stik.** Vinduesåbningens højre kant (fals) ses stadig.

Vestgavlen fortæller… - den store ombygning

Renæssance →

Middelalder →

.

Renæssance

Den nuværende gavl er et resultat af ombygningen i slutningen af 1600-tallet, hvor bygningen forlænges og forhøjes med en etage.

Kamtakker mures op som afslutning på gavlen. Formodentlig har middelalder bygningen også haft kamtakker.

Karen Brahe indretter bibliotek. **Vinduerne blændes,** og der males vinduer på gavlen.

Vestgavlen fortæller… - efter 1600

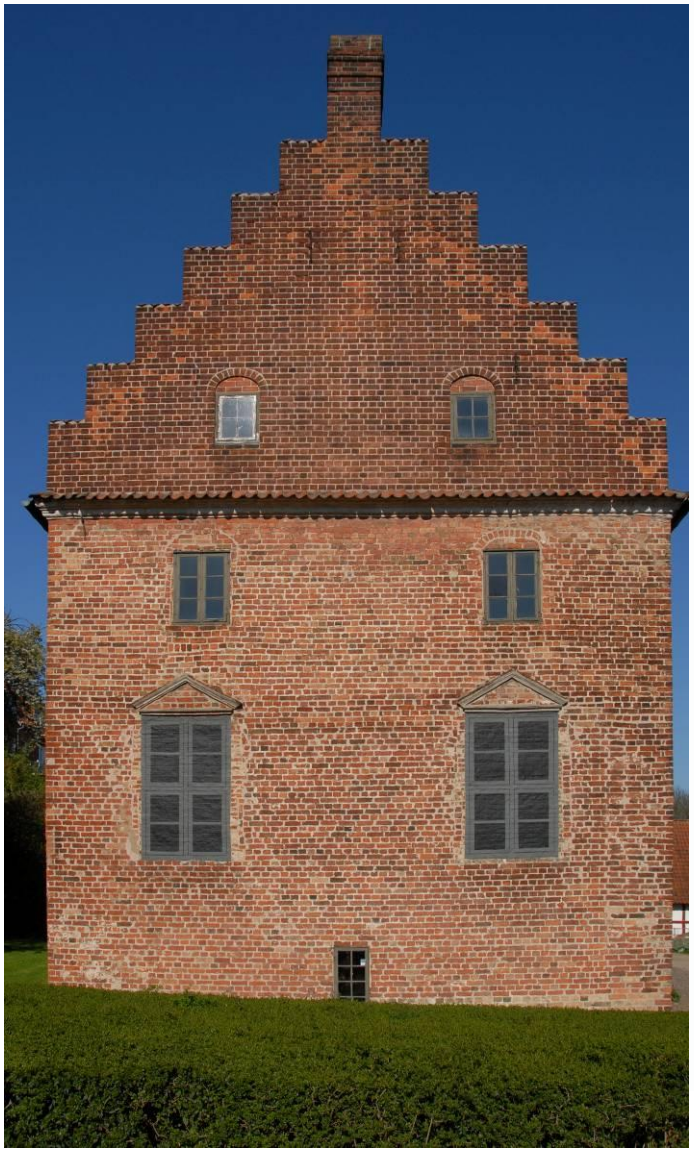

Kamtakker

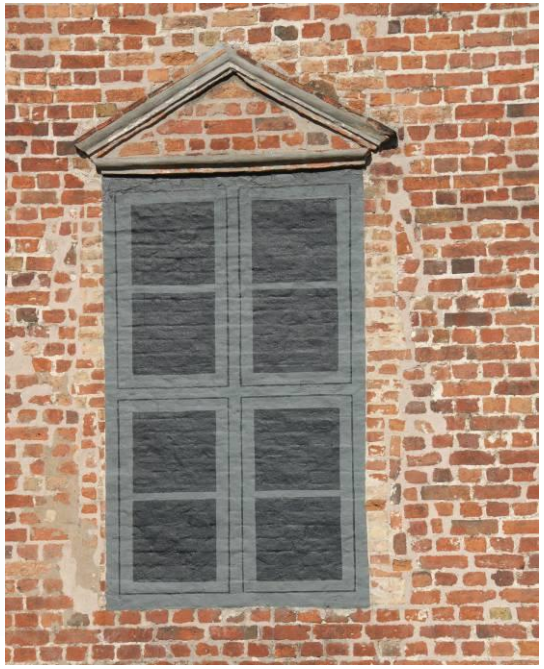

Blændet vindue

Nordfacaden fortæller…

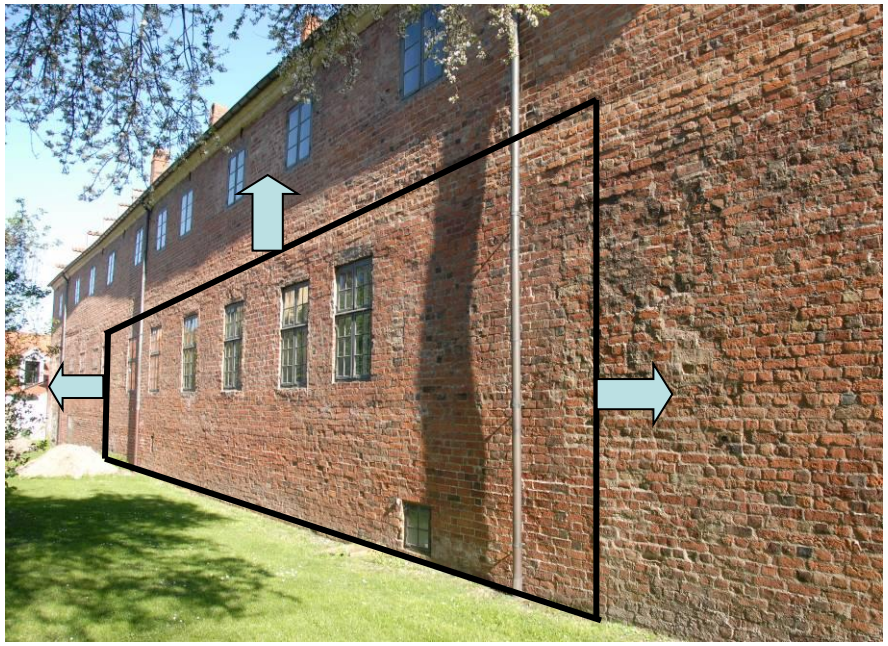

Nordmuren

Man skal forestille sig at nordmuren oprindeligt ikke har haft vinduer, men kun et eller flere **skydeskår.** Nordmuren er også **tykkere** end sydmuren. Bispegården har fungeret som et fæstningsværk.

Udvidelsen i slutningen af 1500-tallet

Vinduerne

I forbindelse med ombygningerne i slutningen af 1500-tallet, er der indsat vinduer i stueetagens oprindelige mur.
Den øverste vinduesrække blev først tilføjet af Karen Brahe, da der blev indrettet værelser til jomfruerne på 1. sal.

Murværket

Til højre i billedet ses muren fra udvidelsen af bygningen. Den adskiller sig fra den tilstødende middelalder mur ved at være muret i **krydsforbandt.**
- Ligesom den øverste etage, der tilføjes samtidig.

Nordfacaden fortæller…

Skydeskår

Nordfacaden har oprindelig ikke haft vinduer – kun skydeskår.

Et **tilmuret skydeskår** er det eneste, der kan lokaliseres.

”Hemmelighed”

Her ses placeringen af den udvendige åbning for et **indvendigt lokum.**

Nordfacadens mursten stiller spørgsmål….

1461 er tegnet allerede mens stenen er blød. Stammer stenen fra den provstegård, som biskop Jens Andersen Beldenak nedrev for at bruge materialerne til sin nye bispegård?

Et anker, der ligner Oluf Bagers bomærke. Kan det være rigtigt?

En fugl med langt næb. Teglværkets mærke?

Nordfacadens mursten stiller flere spørgsmål...

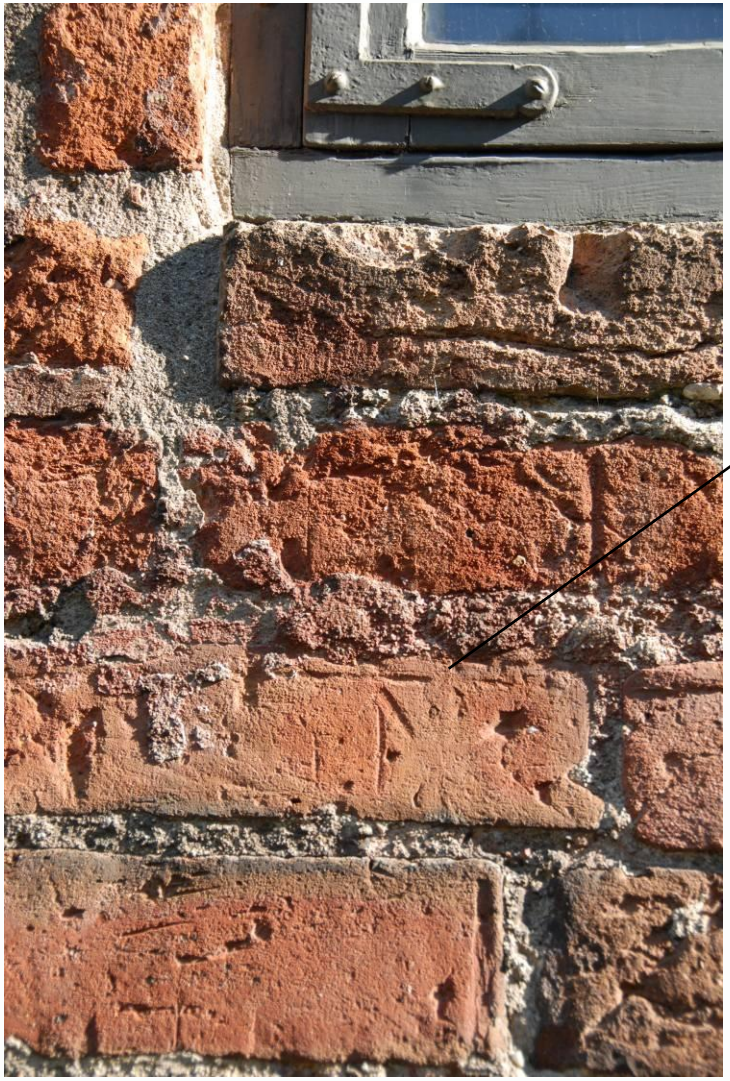

Inskriptionen ses ved det 3. vindue fra vest.

Hvad betyder dette tegn?

En kanon?

Odense adelige Jomfrukloster – en enestående bygning

- Gå selv på opdagelse i facaden

Udarbejdet af: Ole Østerby i samarbejde med Hanne Raunsmed Andersen

Foto: Ole Østerby

©

Baggrundsmateriale: Keld Borch Vesth: Odense Middelalderlige Bispegård, Hikuin 13, 1987

Den Danske Encyklopædi